

Rocksta i Tillberga socken

Fiber i fornlämningsrik miljö

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Tillberga 8:1–10, gravfält, hålväg och skålgropar samt Tillberga 78:1, bytomt
Tillberga-Nibble 1:5
Tillberga socken
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

Maud Emanuelsson

Rocksta i Tillberga socken

Fiber i fornlämningsrik miljö

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Tillberga 8:1–10, gravfält, hålväg och skålgropar samt Tillberga 78:1, bytomt

Tillberga-Nibble 1:5

Tillberga socken

Västerås kommun

Västmanlands län

Västmanland

Maud Emanuelsson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2019

Samtliga foton av Maud Emanuelsson.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

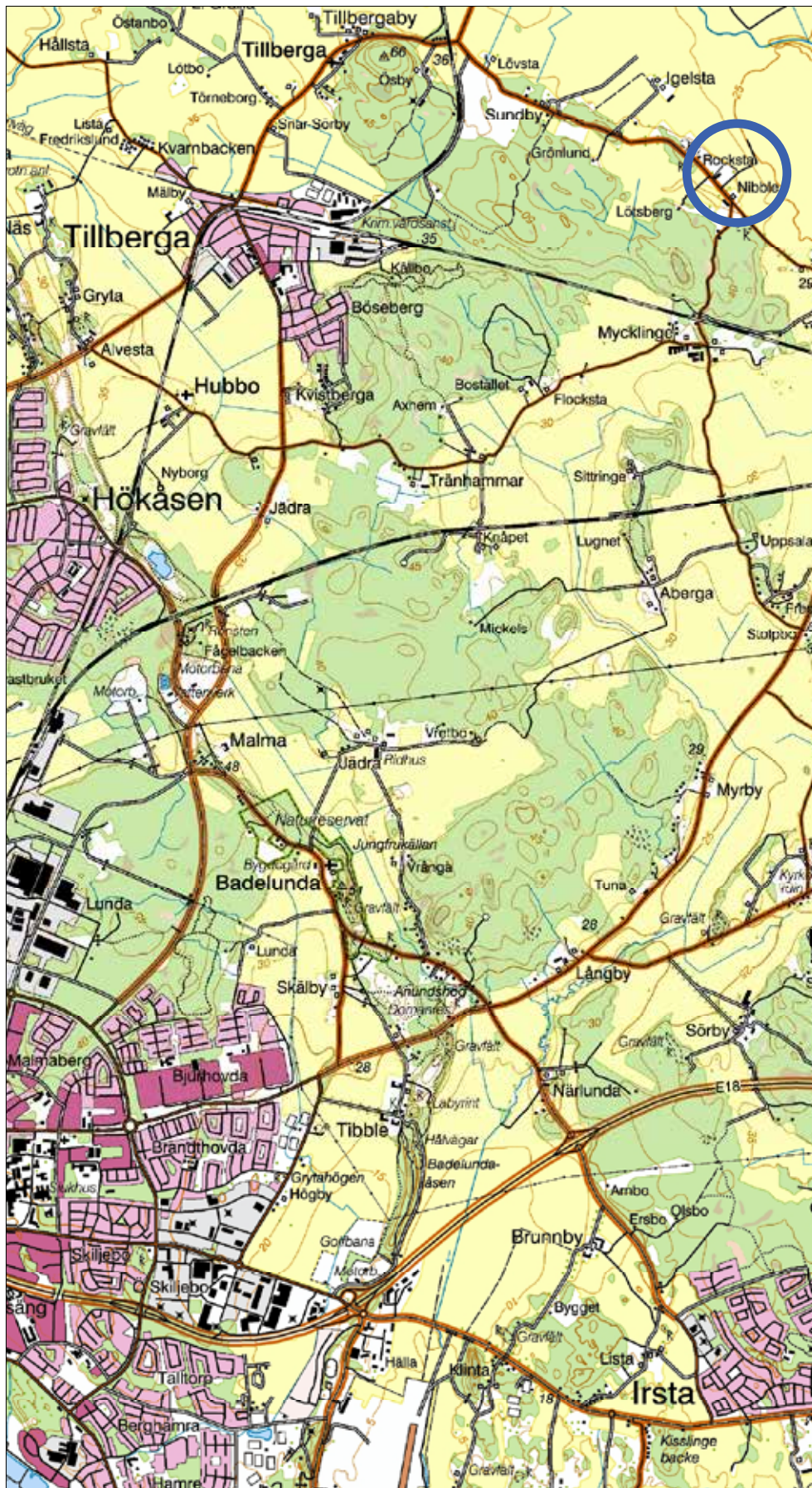
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 818677 och 818680.

ISBN 978-91-7453-774-1

Tryck: JustNu, Västerås 2019

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Ärendet	6
Natur- och kulturmiljö	6
Metod och genomförande	7
Resultat och utvärdering	7
Referenser	10
Arkivmaterial	10
Litteratur	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11
Bilagor	12
Bilaga 1. Schaktplan och schakttabell	12

Figur 1. Platsen för schaktningsövervakningen är markerad med en blå ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Tillberga-Nibble 1:5 (Rocksta), Västerås kommun. Utredningen föranleddes av fiberutbyggnad. Schaktningsövervakningens syfte var att löpande dokumentera den del av fornlämning Tillberga 8:1–10 och 78:1 som berördes samt tillvarata fornfynd.

Fältarbetet utfördes den 1 november 2018. Schaktningsövervakningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Västmanlands län. Fibra AB bekostade undersökningen.

Inget av antikvariskt intresse framkom.

Bakgrund

Ärendet

Fibra AB avser att förlägga fiberkabel inom fastigheten Tillberga-Nibble 1:5 i Västerås kommun. Närområdet har en mycket rik förekomst av fornlämningar från både brons- och järnålder. Av den anledningen beslutade Länsstyrelsen i Västmanlands län om en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Syftet var att löpande dokumentera de delar av fornlämningarna som berördes samt att tillvarata fornyfynd.

Undersökningssträckan omfattade cirka 400 meter varav en tredjedel låg i hagmark och två tredjedelar i åkermark. Utifrån känd fornlämningsmiljö har dragningen av fiberkabeln planerats så att minsta möjliga åverkan på fornlämningarna kan förväntas.

I samband med Riksantikvarieämbetets införande av ett nytt digitalt kulturmiljöregister har sedan tidigare kända lämningar i Kulturmiljöregistret fått nya beteckningar. För att underlätta läsbarhet och referering till äldre undersökningar kommer de äldre sockenbeteckningarna att användas i föreliggande rapport.

Natur- och kulturmiljö

Rocksta och Nibble gårdar är belägna på en flack moränrygg i ett öppet jordbrukslandskap. Landsvägen med trädalleéer följer moränryggen mellan flera hagmarker med framträdande fornlämningar. Karaktäristiskt för naturmiljön är också betade skogshagar. Undergrunden består i hagmarken av sandig morän samt i åkermarken av glacial lera. Höjden över havet ligger mellan 35 och 40 meter.

Det finns rikligt med fornlämningar vilket tyder på lång platskontinuitet (figur 2). Äldsta kända lämning utgörs av en lösfunnen skafthålsyxa (Tillberga 112:1) som härrör från senneolitikum eller äldre bronsålder. En skärvtenshöj (del av Tillberga 79:1) och skålgropar (till exempel Tillberga 8:3–10, 9:3 och 77:3) dateras typologiskt till bronsålder och de ensamliggande stensättningarna till yngre bronsålder–förromersk järnålder (till exempel Tillberga 10:2–4 och 47:1). Gravfälten består av runda stensättningar och högar (till exempel Tillberga 7:1, 8:1 och 9:1–2). Högar dateras typologiskt till yngre järnålder. Sannolikt finns det också en direkt platskontinuitet mellan dessa gravar från yngre järnålder och Rocksta medeltida bytomt (Tillberga 78:1) även om detta inte är arkeologiskt eller skriftligt bekräftat.

Äldsta kända skriftliga belägg för Rocksta är från år 1379 (Ortnamnsregistret). Då stavades bynamnet *Rugxia*, vilket anses innehålla ordet råg. Nibble gård ligger cirka 500 meter sydost om Rocksta gamla bytomt. Namnet Nibble betyder ”den nya gården”. Namnformen har ett generellt ursprung i järnåldern (Wahlberg 2003).

Två arkeologiska utredningar har utförts inom Nibble gård. Hösten 2007 påträffades en förhistorisk boplatz (Tillberga 190), två möjliga boplatser (Tillberga 188–189) och ett brandlager (tillägg till Tillberga 47:1). Vintern 2007 framkom vaga boplatzindikationer i anslutning till ledningssträckans sydöstra del. Indikationerna bestod av fragment av bränd lera och kolstänk (Emanuelsson 2008; Nyström 2008).

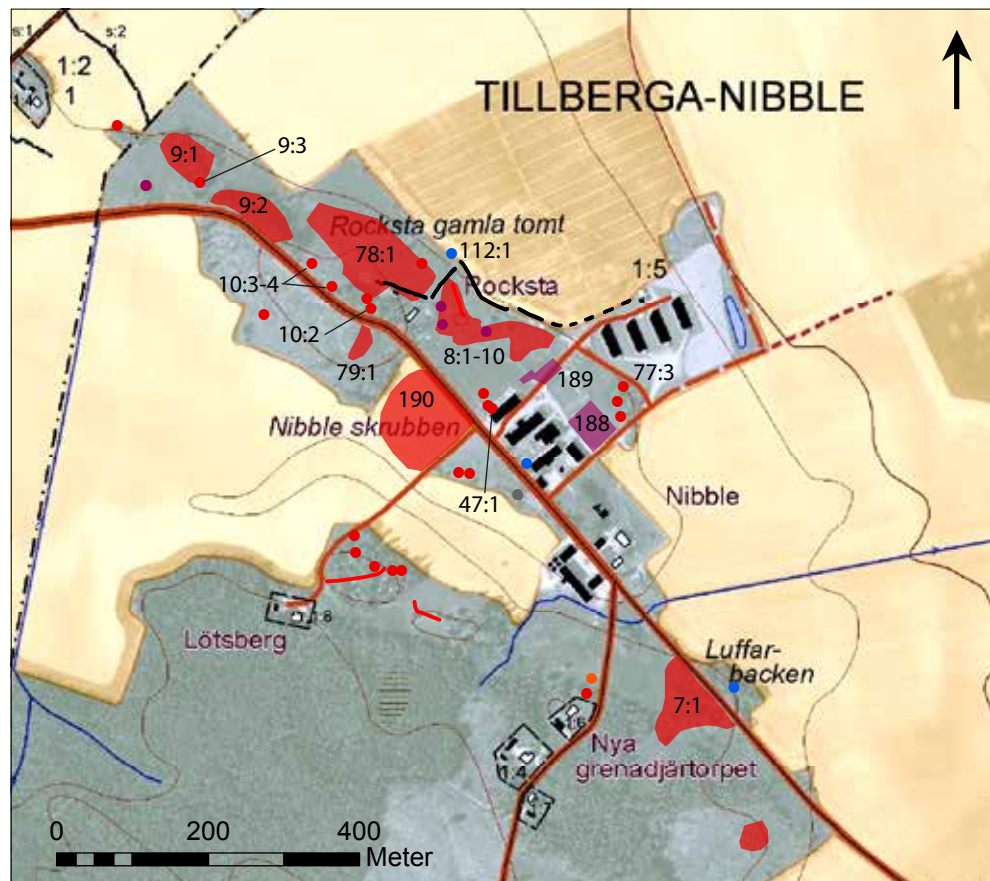
Metod och genomförande

Långa schakt (totalt cirka 300 meter) grävdes med grävmaskin med mellanbred planskopa (skopbredd 0,70 meter) främst i hagmarken eftersom det här fanns registrerade forn-lämningar. Djupet varierade mellan 0,30 och 0,80 meter. Sträckor som inte undersöktes bestod av ytor som utgick på grund av befintliga elledningar, avloppsrör, diken och en brunn. I den östra delen grävdes kortare sökschakt dels utifrån resultatet av undersökningen av den västra delen, dels utifrån äldre utredningsresultat inför uppförandet av fyra intilliggande svinhus där endast vaga fornlämningsindikationer påträffades.

Schakten mättes in med RTK-GPS och beskrevs i text (bilaga 1). Fotografier togs över arbetets fortskridande. Schakten lämnades öppna enligt överenskommelse med Fibra.

Resultat och utvärdering

Inget av antikvariskt intresse framkom, det vill säga inga kulturpåverkade lager, anläggningar eller fynd påträffades. Valet att förlägga fiberdragningen med hänsyn till känd fornlämningsmiljö har sannolikt bidragit till detta resultat.

Figur 2. Endast de lämningar som omnämns i löptexten är markerade med lämningsnummer, samtliga i Tillberga socken. Schakten är markerade med svart. Rött: forn lämning; lila: möjlig forn lämning; blått: övrig kulturhistorisk lämning; grått: ingen antikvarisk bedömning, förstörd lämning. Utdrag ur Fastighetskartan kompletterad med lämningar ur Kulturmiljöregistret. Skala 1:10 000.

Figur 3. Vy från bytomten Tillberga 78:1 mot gravfältet Tillberga 8:1, åkermarken och fyra svinbus.
Foto från väster.

Figur 4. Vy från bytomten Tillberga 78:1 mot gravfältet Tillberga 8:1. Ladugårdstaket tillhör Nibble gård
och bostadshuset Rocksta gård. Foto från nordväst.

Figur 5. Schakt 2 mellan gravfält Tillberga 8:1 till böger och bytomt Tillberga 78:1 till vänster. Foto från nordost.

Figur 6. Schakt 3 i åkermarken. Gravfältet Tillberga 8:1 och bytomten Tillberga 78:1 i hagmarken. Foto från sydost.

Figur 7. Schakt 4 i åkermarken. Foto från sydost.

Figur 8. I ledningssträckans östra del grävdes kortare sökschakt. I förgrunden syns schakt 5. Foto från väster.

Referenser

Arkivmaterial

Ortnamnsregistret. Institutet för språk och folkminnen.

Litteratur

Emanuelsson, M. 2008. *Tillberga-Nibble*. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Tillberga-Nibble 1:5. Tillberga socken. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2007:86.

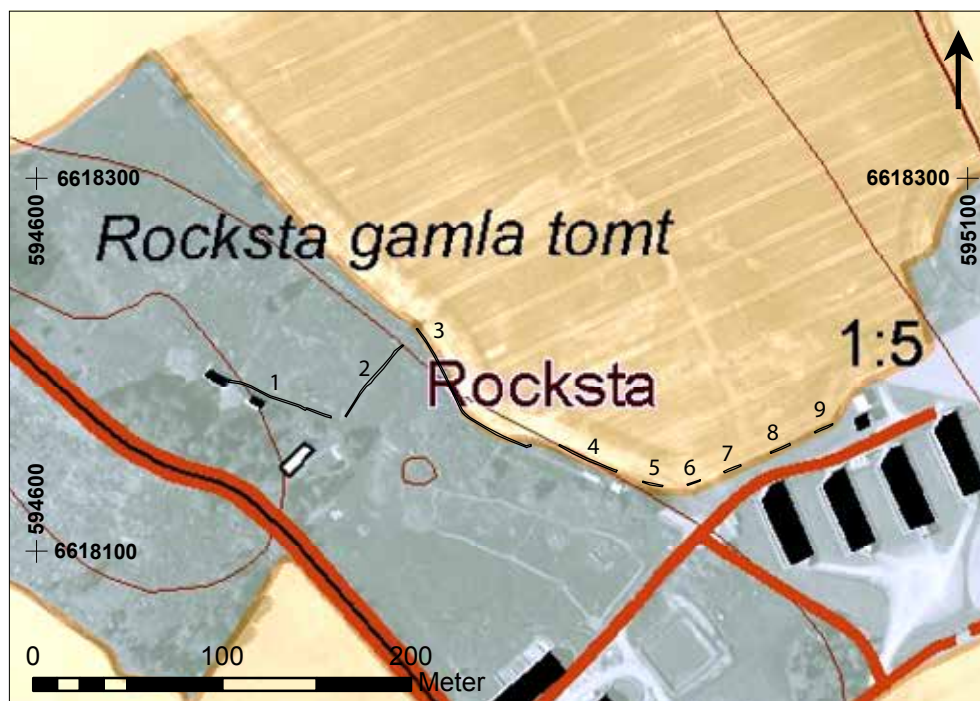
Nyström, M. 2008. *Tillberga-Nibble*. Särskild arkeologisk utredning, steg 2. Tillberga-Nibble 1:5. Västerås kommun. Västmanland. Rapporter från Arkeologikonsult 2007:2188.

Wahlberg, M. 2003. *Svenskt ortnamnslexikon*.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM18182
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-5292-2018, 2018-10-22
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
<i>Undersökningsperiod:</i>	1 november 2018
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson (projektledare) Christian Gatti
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Socken:</i>	Tillberga
<i>Fastighet:</i>	Tillberga-Nibble 1:5
<i>Fornlämning:</i>	Tillberga 8:1–10, gravfält, halv väg och skålgropar Tillberga 78:1, bytomt
<i>Fastighetskartan:</i>	66F 1JN Tillberga
<i>Koordinater:</i>	X66188191/Y594703
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Bilaga 1. Schaktplan och schakttabell

Schakt	L×B×D (m)	Beskrivning	Undergrund
1	59×0,70×0,34–0,60	I väster mellan hus är marken omgrävd bl.a. för elkabel. I östra delen var delar urschaktade p.g.a. anläggandet av en brunn med tillhörande avloppsledning. Mycket recent material som taktegel (Vittinge), glas, frigolit, obränt djurben (rörben). Förekomst av sten och mindre block. Hagmark.	Sandig morän
2	49×0,70×0,35	Schakt grävt bredvid äldre schakt för el. Ca 0,20 m brunjord. Hagmark.	Sandig morän
3	94×0,70×0,40–0,50	0,25–0,30 m matjord. Åkermark.	Glacial lera
4	34×0,70×0,40–0,80	0,25–0,30 m matjord. Mycket småsten i mörkare silt, ca 0,20–0,30 m. Åkermark.	Glacial lera
5	11×0,70×0,50	0,25–0,30 m matjord. Åkermark.	Glacial lera
6	7×0,70×0,40	0,25–0,30 m matjord. Åkermark.	Glacial lera
7	10×0,70×0,55	0,25–0,30 m matjord. Åkermark.	Glacial lera
8	11×0,70×0,50	0,25–0,30 m matjord. Åkermark.	Glacial lera
9	11×0,70×0,50	0,25–0,30 m matjord. Åkermark.	Glacial lera